

Modern Psikoloji Tarihi (A History of Modern Psychology)

(D. P. Schultz, S. E. Schultz, çev: Yasemin Aslay, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2016, 768 sayfa)

[ISBN: 978-975-6963-85-2]

Tuğba Bakırtaş*

Atıf/Citation: Bakırtaş, Tuğba. "Modern Psikoloji Tarihi (A History of Modern Psychology)". Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Journal of Düzce University Faculty of Theology] 4/1 (Bahar 2020): 88-92.

Modern psikoloji biliminin kurulduğu 1879 yılından günümüze kadar gelişen psikoloji akımlarının, sosyal tarihinin ve entelektüel koşullarının ele alındığı eser, Schultz çifti tarafından kaleme alınmıştır. Sekizinci basımındaki halinden 2007 yılından Türkçe'ye çevrilen ve güncel verilerle desteklenen eser John Watson'dan William James'e, Sigmund Freud'dan Carl Gustav Jung'a, Eric Erikson'dan B. Frederick Skinner'e kadar psikoloji tarihinin ekol oluşturan kuramcılarının birbirinden ilginç yaşam öykülerini akıcı bir dille aktarmıştır.

Yazarlar kitabın önsöz bölümünde eserin ilgi odağının modern psikolojinin tarihi olduğunu, odak alınan asıl noktanın psikolojinin yeni ve ayrı bir çalışma alanı olarak kurulmasıyla ilgili olan dönemi kapsadığını ifade etmektedirler (s. 21). Herman Ebbinghaus, "Psikoloji uzun bir geçmişe; fakat kısa bir tarihe sahiptir" demektedir. Modern psikoloji 1879 yılında kurulmuş olan yeni bir bilim olsa da felsefi temelleri olan eski bir bilimdir.

Schultz çiftinin değerlendirmeye aldığımız eseri "Psikoloji Tarihi Çalışmaları, Psikoloji Üzerindeki Felsefi Etkiler, Psikoloji Üzerindeki Fizyolojik Etkiler, Yeni Psikoloji, Yapısalcılık, İşlevselcilik: İlk Etkiler, İşlevselcilik: Kuruluş Ve Gelişimi, Uygulamalı Psikoloji: İşlevselciliğin Mirası, Davranışçılık: İlk Etkiler, Davranışçılık: Başlangıç, Davranışçılık: Kuruluştan Sonrası, Gestalt Psikolojisi, Psikanaliz: Başlangıç, Psikanaliz: Muhalifler ve Psikanalizin Türevleri, Psikolojide Çağdaş Düşünceler" adlı onbeş bölümden oluşmaktadır.

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, sau-tuba@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8371-8613.

Eserin üzerinde hassasiyetle durduğu konu, her bir psikolojik düşünce ekolünün kendi tarihsel bağlamında gelişen bir hareket olarak görülüp ele alınması gerektiği ve her bir ekol kurucusunun kendi düşünsel görüşünü yansıttığı fikridir. Yazarlar bunu 'Zeitgeist' kavramıyla açıklamaktadır. Zeitgeist, bir çağın düşünce ve duygu biçimidir. Her düşünce biçimi dönemin sosyal ve düşünsel ikliminden faydalanmış, ortaya çıktığı kültürün bir parçası olmuştur. Bu bakış açısıyla psikolojin geliştiği felsefi temellerini, ortaya çıktığı Alman Zeitgeist'ini ve büyük bir hızla gelişim imkânı bulduğu Amerikan Zeitgeist'ini çok iyi bilmek gerekmektedir.

İlk basımından 35 yıl geçtikten sonra 8. basımı yapılan ve bu basımındaki halinden 2007 yılında Türkçe'ye çevrilen eserde diğer basımlardan farklı olarak her bölüme "internette tarih" kısmı eklenerek öğrenciler bu web sitelerine yönlendirilmiş, psikolojide öncü olan kişilerin orijinal eserlerinden bazı bölümlerin sergilendiği "kendi sözleriyle" başlıkları eklenmiş; evrimsel psikoloji, bilişsel psikoloji ve pozitif psikoloji akımları hakkındaki en yeni bilgiler ışığında günümüz psikolojisinin daha önceki akımlardan nasıl etkilendiği tartışılmış, "değerlendirme soruları" başlığı altında her bölümün sonunda konunun ana hatlarını hatırlatan sorular yöneltilerek eser güncellenmiştir. Psikoloji, dinamik bir bilimdir ve gelişimini henüz tamamlamış değildir. Bu sebeptendir ki psikoloji tarihi tamamlanmış bir tarih değildir.

Yazarların birlikte kaleme aldığı ve 2007 yılında çevrisi yapılan eserin aynı yıl orijinal halinin 9. baskısı ve halihazırda da 11. baskısı yapılmıştır. Çevirinin ne kadar uzun, zor ve meşakatli bir süreç olduğu düşünüldüğünde kıymetli olan bu eserin dilimize çevrilmesi ve öğrencilerin istifadesine sunulması takdire şayan olduğu unutulmamakla birlikte güncel baskılarının çevirisinin yapılmaması bir eksiklik olarak gözükmektedir.

Eser, psikolojinin felsefi temelleri ile başlamaktadır. 17. yüzyılda Avrupa'da yaygın olan düşüncenin mekanik bir ruh anlayışı olduğu, saat benzeri evren fikrinin hakimiyeti ile determinizm ve indirgemecilik anlayışının yaygınlık kazanmasına değinmektedir. Modern psikolojinin tarihi Rene Descartes ile başlamakta olup, Descartes insanı beden ve zihin birleşiminden ele almakta, zihnin daha önemli olduğunu vurgulamaktadır. Empirizmin hâkim olduğu dünya görüşü ile Descartes saat benzeri makineler düşüncesini insan bedenine uyarlamış ve ruh ile bedenin farklı doğalarının olduğunu savunmuş, beynin ise ruhun işlevleri için bir odak noktası olduğunu ifade etmiştir. Rönesans düşünürleri ile felsefi bakış terk edilerek psöke zihin olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Auguste Comte ile yaygınlık kazanan pozitivizm, felsefe içerisinde metafiziğin yer almasına karşı olan materyalizm ve bilginin duyusal deneyimlerden türediğini savunan empirizmle birlikte zihinsel işlevlerin fizyolojik süreçlerle başladığına dair giderek artan bir ilgi ortaya çıkmıştır. John Locke'un zihnin hiçbir harf içermeyen ve hiçbir düşünceyi yansıtmayan beyaz bir sayfa olduğu fikri, George Berkeley'in algının tek gerçeklik olduğunu savunması, David Hume'un algılanan her şeyin duyular yoluyla elde edildiği fikri, David Hartley'in tüm bilgilerin duyusal deneyimlerden türediği görüşü ve James Mill'in zihnin dışsal uyarıcılara

göre hareket eden pasif bir varlık olduğu, özgür iradenin varlığını reddedip mekanik bir ruh anlayışı benimsemesi modern psikolojinin kurulmasında etkili olmuştur.

16, 17 ve 18. yüzyılda bilimde meydana gelen köklü devrim ile fizyolojik süreçlerin incelenmesinde de farklılıklar meydana gelmiştir. Johannes Müller sinir enerjisi teorisiyle her bir duyum sinirinin kendi özgül enerjisine sahip olduğunu ileri sürmüştür. Beynin içerden ve dışardan haritasını çıkarmak yoluyla davranışlar hakkında tahminlerde bulunulmaya başlanmıştır. Aynı tarihlerde Hermann von Helmholtz'un sinir iletim hızını ölçmesi, Ernst Weber'in fiziksel uyarımda artış miktarını ancak fark edilebilir fark ile ilişkilendiren Weber yasasını bulması, G. Theodor Fechner'ın Weber yasasını ilerleterek psikofizik alanını kurması modern psikolojinin kuruluşuna zemin hazırlayan fizyolojik çalışmalardandır.

1879 yılına gelindiğinde Wilhelm Wundt, ilk modern psikoloji laboratuvarı ile bilincin doğası incelenmeye başlanmış, içebakış metodunda deneysel kontrolü sağlayarak içsel deneyimleri tespit etmeye çalışmıştır. Wundt, ruh ve bedeni birbirine paralel fakat birbirini etkilemeyen iki farklı sistem olarak ele almıştır. Wundt ve çağdaşı olan Hermann Ebbinghaus, Franz Brentano ve Carl Stumpf gibi isimlerle insan doğasına ait çalışmalar değişerek insan organizmasının tepkileri deney ve gözlem yoluyla aktif şekilde araştırılmaya başlanmıştır.

E. Bradford Titchener, kendisini Wundt'un sadık takipçisi olarak ilan ederken Amerika'da Wundt'un sistemini kökten değiştirerek yapısalcılık yaklaşımını ortaya koymuştur. Psikolojinin asıl görevinin basit bilinçli deneyimlerin doğasını keşfetmek olduğunu yani bilinci oluşturan ayrı parçaları analiz etmek olduğunu savunmuştur. Yapısalcılık, psikolojinin gelişimine önemli katkılar sağlayarak pek çok davranışın laboratuvar ortamından incelenmeye tabi tutulmasıyla psikofizik araştırmalarının gelişmesine katkı sağlamıştır.

Psikoloji biliminin Almanya'da kurulduğu dönemde Amerika'da da başka bir ayağı kurulmuştur. İşlevselcilik, zihnin işlevleriyle ve organizmanın bulunduğu çevreyle uyum sağlama-sıyla ilgilenen ekol olmuştur. Amerikan psikoloji sisteminin kendi türünde ortaya çıkan ilk akım olan işlevselcilik, Wundt psikolojisine ve Titchener yapısalcılığına bir karşı çıkıştır. William James'in öncülüğünde ortaya çıkan işlevselcilik, Amerika'nın düşünce yapısı, mevcut durumu, ekonomik koşulları ve kültürel ortamın da etkisiyle hızlı bir gelişim imkânı bulmuştur. Darwin'in evrimci düşünceleri, Herbert Spencer'in sosyal Darwinci bakış açısı işlevselciliğin faaliyet alanlarının oluşmasında etkin rol oynamıştır. G. Stanley Hall'in "*biz kullanılabilir bir psikolojiye ihtiyaç duyuyoruz*" (s. 308) demesi, Amerikan psikologların kendi türlerindeki psikoloji oluşturma çabasına bir örnektir. Dolayısıyla 19. yüzyıl ve sonrasında psikologlar, psikolojiyi gerçek dünyanın içine; fabrikalara, reklamcılık şirketlerine, mahkemelere, çocuk rehberliği kliniklerine ve ruh sağlığı merkezlerine çekerek psikolojiyi hem çalışma konusu hem de kullanım açısından işlevsel hale getirmeye başlamışlardır. Artık psikoloji tamamıyla uygulamaya yönelmiş; psikolojik testler, endüstriyel psikoloji ve klinik psikoloji konularında psikolojinin temel alanları da oluşmaya başlamıştır. Hall'in 1887 yılında "*Amerikan Psikoloji Dergisi*"ni kurması, 1892 yılında "*Amerikan Psikoloji*

Derneği"nin kurulmasında yoğun çabalarının olması, Amerika'da bu yeni bilimin hızlı bir şekilde gelişmesinde etkin rol oynamıştır.

1920'lerden sonra John Watson ile psikoloji, örtük davranışları araştırmaktan ziyade gözle görülür elle tutulur süreçleri incelemeye, psyyhe'yi davranış olarak kabul etmeye başlamıştır. Davranışçılık ekolünün Amerika'da kabul görmesi, psikolojinin daha büyük bir nesnellığe yönelmesine sebep olmuştur. Ancak davranışçılık akımının özgür iradeyi hiçe sayması, iç gözlem yöntemi kullanılmadan bir kişinin nasıl düşündüğünün ve ne hissettiğinin bilinemeyeceği tezleri, davranışçılığın etkisinin azalmasına sebep olmuştur. Davranışçılık psikolojiye deneyselliğın önemiyle ilgili önemli bir miras bırakmıştır. 1960'lardan sonra Bandura ile davranışçılık, sosyal davranışçılığa dönüşmeye ve sosyal bilişsel teori ile davranışlar anlamlandırmaya çalışılmıştır. Albert Bandura, gözlem yoluyla öğrenme üzerine bir dizi deney yaparak (*Bobo Doll Deneyi*), sosyal davranışların öğrenilmesinde, gözlem ve taklit yolunun etkisini araştırmıştır.

Amerika'da psikoloji alanında hızlı ilerlemeler olurken Almanya'da da Wundt'çu psikolojiye bir karşı çıkış olarak Gestalt psikoloji şekillenmiştir. Davranışçılık ile aynı dönemlerde ortaya çıkan Gestalt psikoloji, bilincin değerini kabul ederek ve bilincin atomlara indirgenmesi fikrini reddederek davranışçılığa da karşı çıkmıştır. Algı, öğrenme, kişilik, sosyal psikoloji ve motivasyon gibi alanlarda çalışmalar yaparak psikoloji biliminin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Ayrıca bilişsel psikolojinin gelişmesine katkı sağlayan isimler Max Wertheimer, Wolfgang Köhler ve Kurt Koffka gibi Gestalt psikologların çalışmaları olmuş, bilişsel davranışçı psikoterapi metodunun şekillenmesinde de etkin rol üstlenmişlerdir.

Psikolojide önemli kuramcılardan bir tanesi şüphesiz Freud ve psikanaliz kuramıdır. 20. yüzyılda insanlık tarihini değiştiren üç önemli devrim meydana gelmiştir. İlki Copernicus tarafından ortaya konan dünyanın evrenin merkezinde olmadığı, güneş etrafında dönen pek çok gezegenden biri olduğu bilgi, ikincisi Darwin'in insanın yaratılış itibarıyla ayrıcalıklı olmadığını savunduğu evrim teorisi ve üçüncüsü de Freud'un hayatımızın rasyonel idarecileri olmadığı, bilinçaltı güçler tarafından kontrol edildiğimizi savunan görüşüdür. Bilinçaltı kavramı ilk olarak Freud'un kullandığı bir kavram olmasa da Freud tarafından genişletilerek popüler hale gelmiş ve hala daha en çok tartışılan konulardan bir tanesi olmuştur. Freud, psikanaliz kuramı ile özellikle psikiyatri ve klinik psikolojinin gelişiminde önemli katkıları olmuştur. Çağdaş psikolojide psikanalizin bir tedavi metodu olarak kullanılması Freud'un katkıları ile olmuştur. Freud'dan sonra gelen ve Neo-Freudyenlerden olarak bilinen kızı Anna Freud, savunma mekanizmalarının geliştirilmesinde ve çocuklara psikanalizin nasıl yapılabileceği konularında çalışmalar yaptı. Jung ise kolektif bilinçdışı, arketipler ve rüyaların yorumu ile Freud'dan daha farklı bir psikanaliz metodu ortaya koymuştur. Adler de bireysel psikoloji kavramı ile daha çok sosyal alanlarda etkili olmaya başlamıştır.

Psikoloji alanında yapılan çalışmalar çoğaldıkça birey odaklı psikoloji çalışmalarında da faaliyet alanları artmaya başlamıştır. Hümanist psikoloji tam da bu konuyu dikkate alan ve birey

odaklı çalışmalar yapan ekol olmuştur. Aynı dönemlerde mutluluk bilimi olarak da adlandırılan pozitif psikoloji alanında da çalışmalar yapılarak psikoloji bilimin alt dalları çoğalmaya ve etkinlik alanı artmaya başlamıştır.

1950'lerin sonuna gelindiğinde ise davranışçı yaklaşımın sınırları bu ekolün terk edilmesine neden olmuştur. Bilgisayarın icat edilmesi ile "*bilişsel devrim*" gerçekleşmiş ve insan davranışları uyarıcı tepki bağlamından farklı bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Artık bilişsel süreçler irdelenmekte ve bilişin davranışlar üzerindeki tesiri açıklanmaya çalışılmıştır. Psykhe bu süreçte biliş olarak ele alınmış, günümüzde ise bilişsel nörobilim faaliyetlerinin artması ile psykhe biliş/beyin ekseninde izah edilmeye başlanmıştır.

Psikolojinin, yeni bir bilim olsa da çok hızlı gelişen ve araştırma alanlarını her geçen gün arttıran dinamik bir bilim olduğu unutulmamalıdır. Dinamik bir bilim olan psikolojinin tamamlanmış bir tarihinin olmadığı göz önünde bulundurularak, her gün alanda yeni denilebilecek tarihsel verilerin kaydedildiği bilinmektedir.

Değerlendirmeye aldığımız eser psikolojinin bir bilim olarak ortaya çıkış safhalarını anlatırken kuramcılarının ilginç hayat hikayelerini güzel ve eğlenceli bir üslup ile aktarması eserin okunması ve akılda kalıcılığını arttırmaktadır. Modern psikolojinin tarihine her bir kuramcının kendi sözleriyle bölümünde yer vermesiyle daha da dikkat çekici ve motivasyon arttırıcı bir özelliğe kavuşmuştur.